

OBSAH

PŘEDMLUVA ADOLFA BRANALDA

5

KAPITOLA I.

9

Předhistorie Zöllnerů. — Zakladatel rakouské divadelní dynastie Friedrich Zöllner (1745—1835). — Osmdesátá léta 18. století: v zámeckém divadle v Hainburgu na Dunaji a u městského divadla v Olomouci. — Zöllnerové po prvé na Slovensku, v Prešpurku (1888—1890). — Odchod do Pešti. — Jedenáct Friedrichových synů a dcer na divadlech Rakousko-uherského mocnářství. Z nich vystupuje do popředí Filip.

KAPITOLA II.

15

Filip Zöllner, ústřední postava rodu, předák druhé generace, narozen v Hainburgu 11. dubna 1783. — Počátky jeho herectví v Pešti a na maďarském venkově. — 1808 až 1809 ve Znojmě. — Pohostinské vystoupení ve Vídni. — Působení v Košicích 1811 až 1812 a v Prešpurku 1812—1813. — Ředitelská éra Filipova v Košicích 1813—1816, se zájezdy do Bardějova a Prešova. — Filipovy osudy v trojúhelníku dunajských měst: Léta rozkvětu a úpadku v Budapešti 1822—1831. Odchod do Prešpurku. Ve službách vídeňského ředitele Fr. Pokorného. Od r. 1837 ve Vídni v divadle Josefovském. 1839 zpět do Pešti. — Na Filipově životním obzoru se objevuje maďarská tanečnice Eliška Cinege.

KAPITOLA III.

33

Filipovi bratři. — Antonín Zöllner, jeho místo v dějinách brněnského německého divadla, účast v českém představení „Čecha a Němce“ v Brně 1838. — Josef Zöllner v Prešpurku a Košicích 1812—1813. — Devět německých potomků Filipových u di-

vadel v Rakousko-Uhersku. — Ferdinand Zöllner se objevuje jako režisér německé společnosti v Budějovicích 1871. — Friedrich Zöllner podnikne s otcem cestu do Čech. — Tragédka Kateřina, známá z Pešti, Prešpurku, Vídně, Lublaně, provdá se za herce Melchiora. — Elisa úspěšně působí ve Vídni, Prešpurku, Lvově; provdá se za herce Szatmaryho. — Marie hraje u Stavovského divadla v Praze v letech 1835 až 1845. Jediné její vystoupení v českém představení „Čech a Rakušanka na kouzelném ostrově“. Její sňatek s baletním mistrem Raabem v Praze 1843. — Lokální zpěvačka Kristina se provdá za kapelníka Ebela. — Josefina, herečka rakouských provinčních scén, se provdá za komika Hallera. — Kariéra Emmy Zöllnerové, provd. Biedermanové. Její dcera je hvězda vídeňské operety Therese von Singer.

K A P I T O L A I V .

43

Vídeňská divadla v revolučním roce 1848. — Ředitelé Pokorný a Carl. — Filip Zöllner v divadle Na Vídeňce a v divadle Josefovském. — Konec Fr. Pokorného. — V roce 1851 zanechává Filip Zöllner manželku Josefu ve Vídni a se synem Friedrichem se chystá do Čech. S ním odchází jako jeho družka i Eliška Cinege.

K A P I T O L A V .

55

České hry a čeští herci u německých divadelních ředitelů před polovinou 19. století. — Tylova úvaha o cestujících společnostech. — První české divadelní družiny. — Zöllnerové zřizují roku 1851 německou společnost v Hradci Králové. — Události roku 1853: smrt Filipova syna Friedricha v Žatci; Filipovo zaměstnání u Stavovského divadla; narození Filipa syna, prvního českého Zöllnera; založení české Zöllnerovy společnosti s Tylem v Hradci Králové. — Ensemble a repertoár. — Přehled štací 1853—1856. — Nové herecké akvizice: Marie Köhlerová (později provd. Ryšavá) a F. F. Šamberk. — Smír Tylův s Havlíčkem. — Smrt Tylova v Plzni 1856. Jeho odkaz v Zöllnerově společnosti.

K A P I T O L A V I .

81

Grau nástupcem Tylovým v režisérství. — Zöllnerova obrana v Lumíru. — Další významní členové: Jindřich Vilhelm a Jan Šourek. — Společnost v ohni kritiky. — Události roku 1858: smrt Filipovy zákonitě manželky ve Vídni a narození jeho druhého českého potomka Františka. — 1859 přetvoření společnosti, Čížek režisérem. — Zöllnerova společnost se představuje Praze, na Smíchově 1860. — Jihočeské štace s oslavami K. H. Máchy, Václava Hanky, Františka Palackého. — Dva sňatky v Plzni

1861: Marie Köhlerová se vdává za K. Ryšavého a principál uzákoňuje své soužití s Eliškou. — Štárost o koncesi pro Elišku. — V Blatné 1862, rok před jeho smrtí, opustili Zöllnera jeho staří herci. Zato se hlásí ke společnosti, Frankovský, Paclt a j. — Osmdesátiletý Filip Zöllner umírá v Plzni o masopustním úterý 1863 a je uložen vedle hrobu Tylova. — Cizincova brázda v českém divadelnictví.

KAPITOLA VII.

117

Eliška Zöllnerová se ujímá vedení společnosti. Její lidský a ředitelský profil. Narození jejího třetího syna Karla, po smrti jejího manžela. — Změny v hereckém souboru, odchod Kramuela, Frankovského, Paclta. — První štace Eliščin, ensemble a repertoár. — Šourkovo výjimečné postavení. — Válka 1866 zasahuje do dějin Zöllnerů. — Jan Šourek správcem. — První kroky na cestě k zöllnerovské operetě. — Příběh Václava Pázdrala. — Básníci Václav Šolc a Bohumil Havlasa. — Zöllnerové vstupují na Moravu 1871. V Brně po prvé 1874. — Otázka Vojanova členství v Zöllnerové společnosti 1878. — Pohostinské hry Jindřicha Mošny, Josefa Frankovského, Otylie Sklenářové-Malé a j. — Povodeň v Ostravě 1880. — Sňatek Františka Zöllnera s Marií Vilímkovou 1881 a narození jejich dcerky Elišky. — Noví členové: zpěvačka Marie Havelková (příští choť mladého Filipa Zöllnera), Pravoslav Řada a j. — 1883 Šourek odevzdává správcovství společnosti Františkovi.

KAPITOLA VIII.

143

Situace venkovského divadelnictví v osmdesátých letech. Založení Ústřední jednoty českého herectva. — Antoň Frýda a Karel Želenský u Zöllnerů. — Filip s chotí po prvé odchází od společnosti 1887. — Další významní členové: Vladimír Merhaut, Bohumil Pták a Marie Ptáková, Václav Vydra (po prvé 1893), Jiří Huml, Josef Peršl, Václav Zatíranda, Karel Komarov, Josef a Teresie Brzkovi. — Divadelní slohy v devadesátých letech. — 1899 smrt Marie Zöllnerové, první ženy Františkovy. — Svatba Václava Vydry s vnučkou staré ředitelky Eliškou. — Karel Zöllner s manželkou zanechává divadla. — František po druhé ženat, s Hermínou Spravilovou. — Filip definitivně opouští společnost, 1902 k Lacinovi do Brna, 1903 do Uranie k Seifertovi. — 1902 narození Vydrova syna Václava. — Krise divadelních ředitelů. 1905 založeno Divadlo sdružených měst východočeských. Diskuse o budoucnosti kočovných společností. — Nervové zhroucení Františka Zöllnera v Šárce u Prahy. — Talenty: tenorista František Pokorný, Eduard Kohout. — 1907 umřel Jan Šourek, rok před oslavami 45. výročí ředitelské činnosti jeho staré přítelkyně Elišky. — Stavovské uvědomování v soudobém venkovském divadelnictví. Organizace českého herectva a Volné sdružení divadelních ředitelů. — 1911 smrt staré principálky, populární babičky Zöllnerové.

KAPITOLA IX.

187

Epilog Zöllnerů. — Smrt Marie a Filipa Zöllnerových. — Světová válka rozpouští společnost, u níž právě působil František Smolík. — Divadelní ředitel dělá kantinského ve Frenštátu a hostinského v Kostelci nad Orlicí. — Ke konci války opět ožívuje zöllnerovská opereta, kterou spravuje také Richard Branald. — Divadelní dorost Zöllnerů: Jaroslav, Bolek, Jarmila. — Mladý Vydra. — 1925 hraje pod Zöllnerovou firmou družina F. A. Longena a Vladimíra Gamzy. — V roce 1930 ve Vinohradské zpěvohře oslavy šedesátileté divadelní činnosti Františka Zöllnera: Zöllnerové hrají v originálním obsazení „Čecha a Němce“. — Osudný rok 1940: v něm zemřel poslední patriarcha rodu František, jeho syn Jaroslav a dcera Eliška, provdaná Vydrová. — Zöllnerovo divadlo v protektorátních letech, nakonec pod vedením Jiřího Vasmuta. — Poslední koncese.

KAPITOLA X.

205

Závěrečný pohled na Zöllnery a jejich cestu českým divadelnictvím.

DOSLOV

208

POZNÁMKY

211

LITERATURA

230

RODOKMEN ZÖLLNERŮ

232

REJSTŘÍK JMENNÝ

233